

9.4. İSLAM'DA AHLAK İLKELERİ

9.4.1. İSLAM'DA AHLAKIN MAHİYETİ

- **Ahlak;** insanın, iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle irade göstererek ortaya koyduğu davranışlarının bütünü olarak tanımlanır.
- İyi huylar ve erdemli davranışlar güzel ahlak; kötü huylar ve çirkin davranışlar ise kötü ahlak olarak nitelendirilir.

- Ahlak, doğuştan gelen bir özellik olsa da dinî inanışlar, toplum, aile, örfler, âdetler, gelenek ve görenekler, hukuk, sosyal ve ekonomik şartlar insanın ahlaki yapısını belirleyen ve davranışlarını şekillendiren etkenlerdir.

- Ahlakın mahiyeti denilince ahlakın ne olduğu, kaynağı, konusu, unsurları, ahlaki tutum, davranış ve değerlerin neler olduğu gibi hususlar anlaşılır.

İslam Ahlakının Özellikleri ve Kaynağı

- Kur'an, ataların gelenekleri ve kabileciliğe dayalı cahiliye ahlakına karşılık, bir ve tek olan Allah'ın rızasını gözeterek tevhide dayalı bir ahlak anlayışı getirmiştir.

- Kur'an ahlakını diğer ahlak sistemlerinden ayıran yönler; ahiret inancına dayalı olması ve evrensel ilkeler getirmesidir.

- Ahlak, kişinin yalnızca insanlarla ilişkilerinde değil; Rabbiyle, diğer canlılarla ve çevresi ile ilişkilerinde de var olan ve dikkat edilmesi gereken bir niteliktir.

- İslam'da ahlakın kaynağı **Yüce Allah'tır**.

- Yüce Allah'ın razı olduğu ve yapılmasını emrettiği şeyler iyi; razı olmadığı ve yasakladığı şeyler ise kötü olarak kabul edilir.

- Ahlaki tutum, davranışları ve değerleri belirleyip açıklayan temel kaynaklar **Kur'an-ı Kerim ve sünnettir**.

- İnsanın ahlakına kaynaklık eden unsurlar; insanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olması sebebiyle, akıl, irade ve vicdandır.

Ayet ve Hadisler**İyilik ve Kötülük (Vicdan):**

- # • **Hadis:** "İyilik güzel ahlaktır. Kötülük ise içini huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeydir."

Nefis ve Arınma:

- # • **Ayet:** "Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham

edene ant olsun ki nefsinin arındırarak kurtuluşa ermiştir. Onu kötülüklerle gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır." (Şems 91/7-10).

İman ve Ahlak:

- # • **Hadis:** "Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır."

Hz. Muhammed'in (sav) Ahlakı ve Örneği:

- # • **Ayet:** "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem 68/4).

- # • **Ayet:** "Ant olsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır." (Ahzab 33/21).

- **Hadis:** "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."

Terbiye (Eğitim):

- # • **Hadis:** "Hiçbir baba, evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir."

9.4.2. AHLAKIN TEMEL UNSURLARI

İslam ahlakının temelini oluşturan unsurlar; **adalet, şecaat, iffet ve hikmet**dir.

1. ADALET

- **Tanım:** Adalet; doğruluk, denge, gerçeğe uygun hükmetmek, doğru yolu izlemek, dürüstlük, tarafsızlık, her şeyi yerli yerine koymak gibi anlamlara gelir.

- Adalet toplumsal hayatta düzeni, haklara riayet etmeyi ve hukuka uygun yaşamayı sağlayan temel bir erdemdir.

- Adalet, aşırılıklardan uzak, dengeli ve ölçülü bir kişilik yapısını ifade eder.

- **İtidal:** Duygu, düşünce ve davranışlarda dengeli, ölçülü ve tutarlı olmaktır.

İlgili Ayet:

- # • **Ayet:** "Akrobaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma." (İsra 17/26).

- # • **Ayet:** "Size karşı savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın; Allah aşırılığa sapanları sevmez." (Bakara 2/190).

2. ŞECAAT

- **Tanım:** Cesaret, yiğitlik, kahramanlık gibi anlamlara gelen şecaat İslam ahlakının temel unsurlarındandır.

- Şecaat, korkaklık ve saldırganlık arasındaki orta yolu ifade eder.

• Cesaret, iyiliğin yaygınlaşmasında, adaletin sağlanmasında, din, vatan, namus gibi değerlerin savunulmasında ve zorluklara sabretmede büyük rol oynar.

3. İFFET

• **Tanım:** İnsanın; yeme, içme ve cinsellik gibi bedenî ve maddi ihtiyaçları karşılarken ölçülü olması, aşırıya kaçmaması, namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması iffet” kavramıyla açıklanır.

• İffet erdemi, insanda var olan çeşitli arzuların dinin ve aklın rehberliğinde kontrol altına alınmasıyla elde edilir.

• İffetli kişi, Yüce Allah’ın koyduğu yasaklardan kaçınır, helal kıldıklarıyla yetinir, insan olmanın onuruna leke getirecek davranışlardan uzak durur.

• **İlgili Hadis:**

◦ **Hadis:** “Allah’ım! Senden hidayet, takva, iffet ve (gönül) zenginliği dilerim.” (Müslim, “Zikir”, 72).

◦ **Hadis (Hayâ):** “Her dinin bir ahlakı vardır; İslam ahlakının özü hayâdır.” (İbni Mace, “Zühd”, 17).

4. HİKMET

• **Tanım:** Bilgelik olarak da ifade edilen hikmet, İslam ahlakının temel unsurlarındandır.

• Hikmet erdemi, aklın iman nuruyla aydınlanarak Rabbini bilmesi, O’nun yarattığı varlıkların, olay ve olguların hakikatini idrak etmesidir.

• Hikmet, insanı cahilce davranışlardan, bağnazlıktan ve düşüncelerinde aşırı uçlara savrulmaktan korur.

• Hikmetli kişi hüküm verirken sadece hakkı üstün tutar, cesur davranırken nefsi için değil hakikat namına cesur davranır.

9.4.3. AHLAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

İslam’ın bireysel ve toplumsal hayatta gerçekleşmesini istediği temel ahlaki nitelikler arasında dürüstlük, yardımseverlik ve sabır bulunur.

1. DÜRÜSTLÜK

• **Tanım:** Dürüstlük; insanın özünde, sözünde ve davranışlarında dosdoğru olmasıdır.

• Dürüstlük; yalan söylememek, aldatmamak, verilen sözde durmak, yapılan anlaşmalara uymak, güvenilir olmak ve emanetleri korumak gibi pek çok yüksek ahlaki niteliği içerir.

* **Ahilik,** toplumsal hayatın her alanında etkisini yüzyıllar boyunca sürdüren güçlü bir esnaf teşkilatıdır.

• **İlgili Ayet ve Hadisler:**

◦ **Ayet:** “Yine onlar (müminler) ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet ederler.” (Müminun 23/8).

◦ **Hadis (Doğruluğun Önemi):** “Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında doğru/siddik olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan, insanı kötülüğe; kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında yalancı/kezzab olarak tescillenir.”

◦ **Hadis (Güven):** “Müslüman, dilinden ve elinden insanların selamette olduğu kişidir. Mümin ise insanların canları ve malları konusunda kendilerine zarar vermeyeceğinden emin oldukları kişidir.” (Nesai, “İman”, 8).

2. YARDIMSEVERLİK

• **Tanım:** Yardımseverlik, başkalarına yardım etme isteği ve eylemidir. Birine yardım etmek, destek olmak veya onun ihtiyaçlarını karşılamak için çaba göstermek anlamına gelir.

• Yardımseverlik; infak, zekât, sadaka, hibe, karıhasen, hayır ve hasenatta bulunmak gibi salih amellerle teşvik edilir.

• Yardımlar her türlü gösteriştan uzak, karşılıksız ve sadece Allah’ın (cc) rızasını kazanmak amacıyla yapılmalıdır. Yardım edilen kişinin onurunu zedelememek ve iyiliği başa kakmamak belirlenen ilkelerdendir.

• **İlgili Ayet ve Hadisler:**

◦ **Ayet (infak):** “Onlar (müminler) gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.” (Bakara 2/3).

◦ **Ayet (Gerçek İyilik):** “Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.” (Âl-i İmrân 3/92).

◦ **Ayet (Riya Yasağı):** “Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın...” (Bakara 2/264).

◦ **Hadis (Manevi Sadaka):** “Güneşin doğduğu her gün, insanın bütün eklemleri için sadaka vermesi gerekir. İki kişinin arasını düzeltmen

sadakadır. Bir kimsenin hayvanına binmesine yardımcı olman veya eşyasını ona yüklemen sadakadır. Güzel söz de sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Yoldaki rahatsızlık veren şeyleri kaldırman sadakadır.”.

3. SABIR

- **Tanım:** Sabır; hoşla gitmeyen olaylar, nefse ağır gelen şeyler ve zor durumlar karşısında insanın gösterdiği dayanma gücüdür.
- Sabır sadece dıştan gelen zorluklara karşı değil, aynı zamanda kişinin aşırı arzu ve isteklerini kontrol altına alması, öfkesini kontrol edebilmesi gibi içsel olumsuzluklara karşı da gösterilir.

• İlgili Ayet ve Hadisler:

- # • **Ayet (Sabır ve Yardım):** “Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır... Ant olsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınavacağız. Sabredenleri müjdele!” (Bakara 2/153, 155).
- # • **Ayet (Musibet):** “... Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. İşte bunlar kararlılık gerektiren işlerdendir.” (Lokman 31/17).
- # • **Hadis (Öfke Kontrolü):** “Güçlü kimse, insanları güreşte yenen değil, bilakis öfke anında kendisine hâkim olandır.” (Müslim, “Birr”, 107).
- # • **Hadis (Zamanlama):** “Sabır, ancak musibetin ilk başa geldiği anda olmalıdır.” (Müslim, “Cenâiz”, 15).

4. ADABIMUAŞERET

- **Tanım:** Adabımuaşeret, bir toplumda benimsenerek gelenek hâline gelmiş nezaket, terbiye, ahlak ve görgü kuralları gibi anlamlara gelir.
- Görgü kuralları toplumsal düzen, huzur ve mutluluk için gereklidir; kul hakkı ihlallerini önler ve bireylerin zarif ve kibar olmasını sağlar.

9.4.4. KUR’AN’DAN MESAJLAR

(İSRA SURESİ 23-29. AYETLERİ)

İsra suresi 23-29. ayetleri, İslam’ın hayata hâkim kılmak istediği bazı temel ahlaki vazifeleri içerir.

Ayet (23-24): Allah’a Kulluk ve Anne Babaya İyi Davranış

- # • **Ayet:** “Rabbin sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları

azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle. Onlara merhametle ve alçak gönüllülikle kol kanat ger. ‘Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster’ diyerek dua et.”.

Ayet (25): Niyet ve Bağışlama

- # • **Ayet:** “Kalplerinizdekini en iyi bilen Rabbinizdir. Eğer iyi olursanız bilirsiniz ki Allah kendisine yönelenleri bağışlayıcıdır.”.

Ayet (26): Hak Sahiplerine Yardım ve İsaftan Kaçınma

- # • **Ayet:** “Akrobaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma!”.

Ayet (27): Savurganlık Yasağı

- # • **Ayet:** “Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da Rabbine karşı çok nankördür.”.

Ayet (28): Zor Durumda Güzel Söz Söyleme

- # • **Ayet:** “Eğer sen kendin dahi Rabbinden umduğun bir lütfu beklemek durumunda (ihtiyaç içinde) olduğun için onlara ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse kendilerine rahatlatıcı bir söz söyle!”.

Ayet (29): Cimrilik ve Aşırılıktan Kaçınma (İtidal)

- # • **Ayet:** “Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma; sonra kınanacak, kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin!”.

İlgili Hadis

- # • **Hadis (Anne Baba Hakkı):** “Anne ve baba, kişinin cennete girmesine vesile olacak en yüce kapılardandır. Bu kapıdan girme fırsatını kaybetmek ya da değerlendirmek artık sana kalmış!” (Tirmizi, “Birr”, 3).

Kaynakça:

- # 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, Meb Yayınları, 2024, ISBN 978-975-11-8061-2, Kitap özeti NotebookLM Yapay Zeka tarafından yazdırılmıştır.
- # Ders Defteri TYMM müfredatı öğrenim çıktıları esas alınarak hazırlanmıştır.
- # Ders defterlerine mustafatelli.com sitesinden ulaşabilirsiniz.

